

Byg et stillads om elevernes læsning

For mange nye gymnasieelever er det svært at finde hoved og hale i de faglige tekster. Med stilladseret læsning kan du som lærer støtte eleven i at finde vej. Og selv blive mere bevidst om, hvad der er det vigtigste at lære.

Af **Eva Frydensberg Holm**

Det er svært at følge med i fagene. Der er mange nye og svære ord i teksterne, og hvad er i det hele taget det vigtigste?

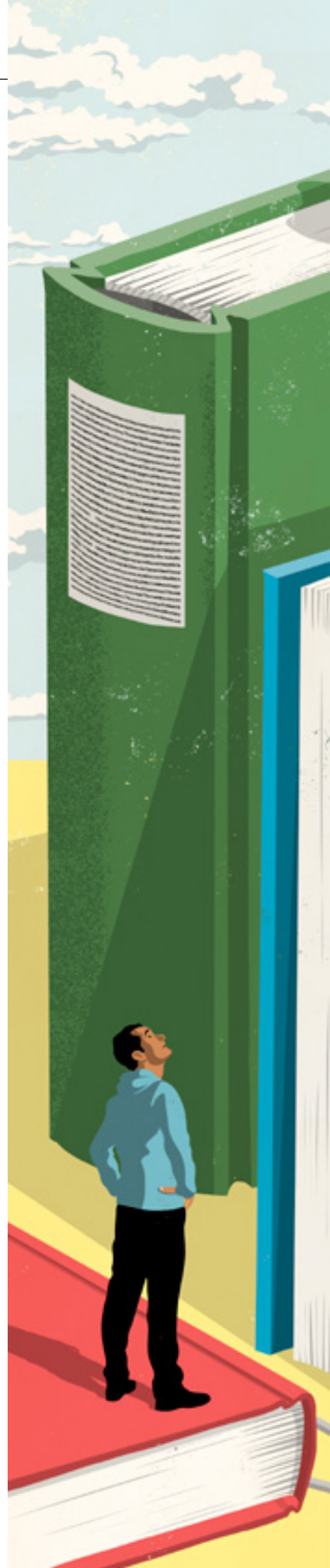
I de senere år er man i stigende grad blevet opmærksom på, at mange af de unge, der starter i gymnasiet, er udfordrede af de faglige tekster.

Intet tyder på, at dagens gymnasieelever generelt er dårligere læsere end dem, der gik i gymnasiet for 10 eller 20 år siden.

Snarere er forklaringen, at man blevet mere opmærksom på, om de unge faktisk får noget ud af, hvad de læser, fortæller Peter Heller Lützen, der er specialkonsulent på Nationalt Videnscenter for Læsning.

"Overordnet set er de unge ikke blevet dårligere til at læse. Flere unge går på gymnasiet, og dermed er der en bredere mangfoldighed. Og som samfund har vi forpligtet os til at sørge for, at alle kommer igennem en ungdomsuddannelse. Det smit- >

ILLUSTRATION: RASMUS JUUL





ter af didaktisk. Når jeg er ude på gymnasier, oplever jeg, at lærerne er blevet meget mere didaktisk bevidste – og at emner som stilladsering og differentiering er mere fremtrædende,” siger Peter Heller Lützen, der gennem de seneste otte år har arbejdet med stilladsering af elevers læseprocesser i gymnasiets fag.

Stilladseret læsning er en nærlæsningsmetode, der gennem lærerstøtte sigter mod at udvikle elevernes læsestrategier. Samtidig sikrer metoden, at alle elever får noget ud af undervisningen – også dem, der ikke er i stand til at læse de faglige tekster på egen hånd.

”Når eleverne møder fagtekster, der er markant sværere end noget, de nogensinde har mødt før, er lærerne i en indledende fase nødt til at vise dem, hvordan sådan nogle tekster fungerer, og hvordan man læser dem. Kigger vi for eksempel på et naturfagsmateriale, er der mange forskellige indholdselementer. Den svage elev vil typisk starte med at læse brødteksten – og så gå i stå på et eller andet tidspunkt. Men det kunne være, at taktikken var at starte med at se på det visuelle – på reaktionsskemaet

det, der arbejdes med. Det er motiverende og gør, at eleven udvikler strategier, der kan bruges fremadrettet. På sigt er målet, at de kan på egen hånd.”

Interaktion med teksten

Peter Heller Lützen har særligt arbejdet med to metoder inden for stilladseret læsning.

Den ene er stilladseret fælleslæsning, hvor lærer og elever læser sammen. I sin oprindelige form sker det ved, at hver sætning både forberedes, læses højt og efterfølgende elaboreres i fællesskab mellem lærer og elever. Den form har Peter Heller Lützen og hans kolleger på Nationalt Videnscenter for Læsning udviklet til en knapt så detaljeret model, hvor man arbejder særligt intenst med de dele af teksten, hvor de vigtigste faglige pointer findes.

”På den måde kan eleverne øve sig i at læse ud fra et relevansprincip. Ikke alt i en tekst er lige vigtigt. Men det kræver dels, at man som lærer arbejder med et eksplicit læseformål, og dels, at man er åben for, at eleverne ikke altid skal tilegne sig alt det, der står i fagteksterne,” siger Peter Heller Lützen.

”Man tegner og skriver og lærer på den måde at interagere med teksten.”

Netop at skrive er, ifølge Peter Heller Lützen, en vigtig del af det at læse en tekst aktivt, og samtidig er det et afgørende værktøj at mestre, hvis man skal studere. Man forstår bedre, når man skriver, og kan bedre udvide og forankre sit ordforråd. Men for mange er det helt fremmed at interagere skriftligt med teksterne.

”I forbindelse med et projekt om stilladseret læsning observerede jeg en HF-klasse. Ingen af eleverne skrev noter, og mange af dem anede ikke, hvordan de skulle gøre det. En anden ting, jeg noterede mig, var, at mange af dem oplevede, at noter var noget, der skulle støtte deres mundtlige deltagelse. De tænkte ikke på, at deres noter kunne bruges i deres skriftlige arbejde,” siger Peter Heller Lützen og fremhæver, at det i et skrive-didaktisk perspektiv er en god idé, at man som lærer skriver små tekstbidder sammen med eleverne, som de senere kan binde sammen til længere tekster, i stedet for at starte forfra, når de skal lave noget skriftligt.

Hvad er det vigtigste?

Et af principperne i stilladseret læsning er, at man giver eleverne en indledende foræring, så de danner sig et indtryk af, hvad de nu skal læse. At man for eksempel fortæller, hvad pointen med teksten er, inden de læser den.

Det kan, som Peter Heller Lützen udtrykker det, nærmest gøre ondt på nogle lærere, når han opfordrer til det. Men når man hjælper eleverne med det mest basale, skaber man rum for noget andet.

”Hvis eleverne slipper for at kæmpe med det basale, får de mulighed for at arbejde med noget, der er mere avanceret end ellers. I nogle projekter har jeg blandt andet oplevet, at det øger kvaliteten i de efterfølgende gruppediskussioner. At de utrænede læsere deltager mere aktivt, men også, at de trænede elever har diskussioner, de ellers ikke ville have haft. Hele pointen med den stilladserede læsning er, at eleverne skal have mere ud af undervisningen. At kvaliteten øges.”

Når Peter Heller Lützen holder oplæg på gymnasier, der gerne vil arbejde med stilladseret læsning, beder han lærerne vise >

”Hvis eleverne slipper for at kæmpe med det basale, får de mulighed for at arbejde med noget, der er mere avanceret end ellers.”

Peter Heller Lützen

eller tabellen – og drage noget information ud her,” siger Peter Heller Lützen og forklarer, at stilladseret læsning bygger på Vygotskys teori om nærmeste udviklingszone.

”Som lærer bygger man et støttende stillads omkring eleven, der gør, at han eller hun bringes ind i en zone med udviklingspotentiale. Hvis man hele tiden får fagtekster, som man ikke kan finde hoved eller hale i, så er det ikke så sandsynligt, at man bliver bedre. Med den rette hjælp og stilladsering kan eleven opleve, at han eller hun mestrer

Den anden metode er såkaldte læse-guides, der er udviklet af Jesper Breholm, seniorforsker på Nationalt Videnscenter for Læsning. Her er det elevens egen læsning, der understøttes. Det kan for eksempel være i forbindelse med lektielæsning, at eleven får et støtteark, der eksplicit beskriver formålet med læsningen og foreslår aktiviteter. For eksempel, at det er en god ide at tegne en tidslinje, beskrive kausalitet eller at tage noter. Med læse-guides trænes eleverne, ifølge Peter Heller Lützen, i at være aktive læsere.

”Man må gerne forære eleverne pointerne”

På Rosborg Gymnasium og HF har man længe haft for øje, at en del elever mangler forudsætninger for at knække de faglige tekster. Et ugentligt lektiemodul har skubbet til elevernes forudsætninger for at gå til teksterne og skabt et nyt fælles sprog om den faglige læsning.

Af **Eva Frydensberg Holm**

Er det en argumenterende tekst? Sagprosa? Eller en novelle? Og hvad betyder det for den måde, jeg skal gå til teksten på?

På Rosborg Gymnasium og HF har man længe vidst, at der særligt i HF-klasserne sidder en række elever, der ikke er vant til at læse og dermed heller ikke er vant med, hvordan de skal gribe en faglig tekst an.

For et par år siden søgte gymnasiet derfor penge hos Region Syddanmark og iværksatte projektet *Faglig læsning for alle*.

”Vi ville undersøge, hvad der skete, hvis vi virkelig satte ind med den faglige læsning over alt på HF. Hvor meget kunne vi rykke eleverne? Og hvilke erfaringer kunne vi gøre os? Tanken var, at eleverne i et modul om ugen skulle læse lektier med deres faglærere og derigennem træne læsning i fagene,” fortæller Søren Sejer Lohse-Hansen, der er pædagogisk faglig koordinator på Rosborg Gymnasium og HF og den ene af de to projektledere for *Faglig læsning for alle*.

”Blandt andet ville vi gerne give eleverne nogle forudsætninger for at vide, hvordan man går til de forskellige fags tekster. Nogle elever er ikke bevidste om, at det kræver

noget helt andet at læse en novelle i engelsk end en faglig tekst i fysik,” uddyber Ida Theil Gregersen, der er lærer på Rosborg Gymnasium og HF og projektleder på projektet.

Hvad skal vi med teksten?

Projektet, der har involveret alle HF-klasser og deres lærere, har hentet inspiration fra Nationalt Videnscenter for Læsning. Med udgangspunkt i deres metoder til faglig læsning og et oplæg fra seniorkonsulent Peter Heller Lützen har skolens to læsevejledere lavet skabeloner, som faglærerne i deres teams har kunnet sætte deres præg på. Faglig læsning skal nemlig tilpasses de typer af tekster, der læses i de enkelte fag.

Målet med projektet har været gennem stilladsering at øge elevernes bevidsthed inden for tre områder: Læseformål, læsestrategier og læseteknikker.

Læseformålet knytter sig til genrekendskab og handler om at forstå, hvad en tekst skal bruges til, inden man læser den.

”Som lærer kan det synes selvfølgelig, at der er forskel på at læse en novelle og en argumenterende tekst, men nogle af vores elever er så utrænede læsere, at de ikke ved, at de skal læse en strikkeopskrift anderledes

end en fysiktekst. Det skal vi som lærere være bedre til at komme i møde ved at være mere anvisende. I stedet for at sige: Læs side 7-13, skal vi fortælle eleverne, hvorfor de skal læse teksten, og hvad den skal bruges til. På den måde kan vi klæde dem på til læsningen,” forklarer læsevejleder Susanne Grunnet.

I projektet på Rosborg Gymnasium og HF har lærerne arbejdet med det, de kalder før-, under- og efterlæsning.

”I før-fasen skal eleverne lære at skimme teksten og kigge på overskriften: Hvad siger den? Hvad handler den om? Og hvilken type tekst kan jeg forvente at møde?” fortæller læsevejleder Lisette Matzen.

”Hvis man starter med i fællesskab at slå fast, at det her er en argumenterende tekst, så undgår man, at eleverne går ind ad den forkerte dør og for eksempel begynder at lave en personkarakteristik. Det handler om at skabe en forforståelse, der sætter en ramme om tekstlæsningen,” forklarer Lisette Matzen og fremhæver et af principperne bag den faglige læsning.

”Det kan været godt givet ud at forære eleverne nogle af tekstens pointer. Vi lærere kan godt have en tendens til at synes, at eleverne selv skal opdage alle pointer; at

vi gennem modulet skal bygge op til den forkromede pointe. Men det kan faktisk være rigtig svært, hvis man ikke ved, hvad man læser hen imod. Giver man pointen i starten, er det med til at styrke elevernes læseoplevelse. De får simpelthen mere ud af teksten."

I selve læsefasen skal eleverne trænes i at være aktive læsere. De skal blandt andet slå de ord op, som de ikke forstår. Manglende ordforråd står nemlig, ifølge de to læsevejledere, i vejen for læseoplevelsen. Desuden skal eleverne øve sig i at være aktive læsere ved at understrege nøgleord, skrive stikord og highlighte vigtige begreber.

"Det er sådan set alt det, den trænede læser gør intuitivt, som skal trænes her. Som lærer skal man i denne fase præsentere og træne de redskaber, der kan gøre eleverne til aktive læsere," siger Susanne Grunnet.

I efterlæsningen er fokus på at opsummere teksten. For eksempel ved at skrive et resumé eller ved at nedfælde de tre vigtigste pointer – eller at genfortælle teksten for en kammerat.

Gentag mange gange

Hvis de to læsevejledere skal pege på, hvad der skal til for at udvikle den gode faglige læser, så er de ikke i tvivl om, at det særligt drejer sig om tid og træning.

"En elev, der ikke er vant til at tage noter, har brug for mange gentagelser. Som lærer er man nødt til at gentage og vise mange gange, hvordan man kan læse en tekst aktivt. Men målet er, at det på sigt skal komme mere intuitivt, at stilladset så at sige

Om projekt *Faglig læsning for alle*

Faglig læsning for alle er et projekt på Rosborg Gymnasium og HF, der varer fra 2019 til 2022. Projektet er støttet af Region Syddanmark og skal styrke elevernes faglige og sociale kompetencer og forberede dem på en videregående uddannelse gennem målrettet læsetræning.

Den 7. marts 2022 inviterer Rosborg Gymnasium og HF interesserede lærere, ledere og læsevejledere til konference om faglig læsning. Tilmelding kan ske gennem projektets hjemmeside.

pilles ned igen, og at eleven selv kan," siger Lisette Matzen.

Hun fortæller, at nogle af de moduler, der har fungeret bedst, er dem, hvor lærer og elever læser sammen.

"Vi har kaldt modulerne for stilladseret fælleslæsning, og her viser læreren simpelt hen eleverne, hvordan man læser. Man slår ord op sammen og opsummerer i en boks på tavlen, så eleverne kan skrive det af. Hvis aktiv læsning skal automatiseres, er det ikke nok at sige, at man skal slå ord op. Det er ikke nok at forklare, for der er for lang vej fra at sige, at man skal gøre det, til at få det indarbejdet."

Hurtigere læsere og et fælles sprog

Der er gået to år, fra projektet blev søsat, og de HF-studenter, der forlod gymnasiet i sommer, har således trænet faglig læsning, siden de startede på gymnasiet. Screeninger viser, at det har haft en effekt.

"Vi screenede eleverne, da de startede, sidst i 1. HF og så efter 2. år. Og vi kan se på deres resultater, at de rykker sig meget, særligt i ordforråd og læsehastighed. De er blevet hurtigere læsere. Det kniber lidt mere med læseforståelsen," siger Susanne Grunnet og tilføjer:

"Det er selvfølgelig ikke valid forskning. Vi har ikke haft en kontrolgruppe og ved ikke, hvordan det ville se ud, hvis vi ikke havde gjort noget – eller der ikke havde været corona. Men resultaterne er gode, og eleverne er positive. Der er stadig mange, der skal mindes om, hvordan de skal gå til teksten og de forskellige faser. Det er altså ikke nødvendigvis blevet automatiseret, men vi har fået et fælles sprog om den faglige læsning, som eleverne kender, og som vi ikke havde før."

Om et år slutter projektet, og dermed er det også slut med tilskud fra regionen. Men det er planen, at den faglige læsning på Rosborg skal integreres i fagene, fortæller projektleder Søren Sejer Lohse-Hansen:

"Vores model med et modul om ugen er ikke realiserbar uden tilskud, men projektet har givet et fælles sprog, og lærerne har fået en vane med at arbejde med læsning i fagene. Og arbejdet med faglig læsning skal fortsætte."

Ida Theil Gregersen supplerer:

"Generelt er de lærere, der har været involveret, positive. De ser et potentiale og stilladserer oftere deres lektier i fagene. Der har været nogle, der ikke helt kunne se sig selv i de modeller, der blev sat op. En generisk model skal altid tilpasses. Men det er blevet eksPLICIT, at man taler om læsning i alle fag. ●

"En elev, der ikke er vant til at tage noter, har brug for mange gentagelser. Som lærer er man nødt til at gentage og vise mange gange, hvordan man kan læse en tekst aktivt. Men målet er, at det på sigt skal komme mere intuitivt, at stilladset så at sige pilles ned igen, og at eleven selv kan."

Lisette Matzen.

ham de didaktiske læremidler, de bruger i deres undervisning. Her bliver han ofte slået af, at teksterne er unødigt komplekse i deres opbygning og formidling. At de ligner noget, der er lavet til allerede indviede fagfolk og ikke til en måske umotiveret 16-årig gymnasieelev. Han beder her, med inspiration fra læseguide-metoden, lærerne om at lave en tekstdiagnose.

"Det kan de også bruge, når de skal stilladsere læsningen med eleverne: Hvad består materialet af? Hvad er det sværeste? Hvad er det mest nødvendige at få med? Og hvad er ikke så vigtigt? På den måde bliver de skarpe på, hvad der er det vigtigste for eleven at forstå. Mange læremidler er på så højt et niveau, at man ville få mere end 12, hvis man kunne det hele. Men der er også elever, som går ud af gymnasiet med et snit på 4," siger Peter Heller Lützen og tilføjer:

"Man skal selvfølgelig ikke give køb på fagligheden, for målet er jo, at eleverne tilegner sig fagenes begreber, men man skal tage på sig, at alle skal være med."

Elektroniske medier kan ikke erstatte læsning

I 2021, hvor elektroniske medier dominerer, og hvor formidling i lige så høj grad sker gennem lyd og billeder, kan man spørge, hvorfor man overhovedet skal bruge så meget tid på at gøre eleverne til gode læsere, og hvorfor teksten skal stå centralt.

Men Peter Heller Lützen peger på, at læse- og skrivekompetencer fortsat er afgørende.

"Alt tyder på, at det stadig er dem, der mestrer grundkompetencer som læsning og skrivning, der tager uddannelser, er i langvarig beskæftigelse og er politisk deltagende i samfundet. Indtil videre er der ikke noget, som tyder på, at teknologien kan sidestille dem, der ikke læser, med dem, der læser. Det er muligt, at det ser anderledes ud om 10-20 år, men indtil videre kommer vi ikke uden om at læse og skrive," siger Peter Heller Lützen.

Han uddyber:

"På gymnasiet er der nogle C-fag, der ikke har skriftlig eksamen. Og her kan det være fristende at undervise uden om teksterne og i stedet arbejde med mundtlige gennemgange, videoer og eksperimenter. Alt det er jo godt. Men hvis man kun gør det,

"Man skal selvfølgelig ikke give køb på fagligheden, for målet er jo, at eleverne tilegner sig fagenes begreber, men man skal tage på sig, at alle skal være med."

Peter Heller Lützen

så mener jeg, at man forsømmer et studie-forberedende sigte," siger han og peger på det faktum, at stort set alle tekster, der læses på gymnasiet, er blevet digitaliserede. Det har, ifølge Peter Heller Lützen, ikke gjort det nemmere for eleverne at navigere i fagenes tekster.

"Det kan være sværere at strukturere sin læsning og finde en læsestil i de digitale miljøer. Der er flere muligheder for at fare vild og fortabe sig i noget uvæsentligt. Og mange elever har ikke særligt avancerede it-kompetencer." ●

Peter Heller Lützen er specialkonsulent på Nationalt Videnscenter for Læsning. Han arbejder blandt andet med stilladsning af læsning og skrivning hos udfordrede unge i gymnasiale uddannelser.

Læs mere på [Gymnasieforskning.dk](https://gymnasieforskning.dk)

- 📄 Et genreanalytisk studie af institutionelle skrive- og eksamenspraksisser i det almene gymnasiums danskfag med afsæt i en diskussion af pragmatisk genreteori: Anne Smedegaard.
- 📄 Opslugt, dybt, nært – om romanlæsning i danskundervisningen: Kristiane Hauer.

